

Araştırma Makalesi

Türk folkloründe Alevilik ve müzik: Can Dostlar Cemevi'nde icra edilen eserlerin incelenmesi

Berk Tuğoğlu¹

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, Niğde, Türkiye

Makale Bilgisi

Geliş: 11 Mayıs 2022
Kabul: 17 Haziran 2021
Online Yayın: 30 Haziran 2022

Anahtar Kelimeler

Alevilik
Cem
Müzikal analiz
Zakirlik

2822-3195 / © 2022 TM
Genç Bilge Yayıncılık tarafından
yayınlanmakta olup, açık erişim,
CC BY-NC-ND lisansına sahiptir.

Öz

Bu çalışmanın amacı Ankara bulunan Alevi geleneğinin ibadethaneleri olan Cemevleri'nden birisi Can Dostlar Cemevi'nin müzik pratikleri hakkında makam, karar sesi, güçlü, yeden, seyir, melodi, ses aralığı, usûl incelemesi yapmaktır. Alevi geleneklerinde yapılan cemlerde zâkirler tarafından icra edilen eserler yöre ve gelenek bakımında farklılıklar göstermektedir. Çalışmada Can Dostlar Cemevi'nde ki icra edilen on iki hizmet çağırması, delil yakma, semah, tevhit ve matem (mersiye) eserlerinin makamsal, karar sesi, güçlüsü, melodik, ses aralığı, yeden ve usûl başlıkları altında müzikal bir analiz yapılmıştır. İncelenmiş eserlerde üç farklı makam, üç farklı usûl, iki farklı yeden, iki farklı güçlü ve iki farklı karar sesi tespit edilmiştir. Bu çalışma gözlem, doküman analizi, literatür taraması ve görüşme teknikleri ile yürütülmüş nitel bir çalışmadır.

Makaleye atıf için

Tuğoğlu, B., (2022). Türk folkloründe Alevilik ve müzik: Can Dostlar Cemevi'nde icra edilen eserlerin incelenmesi. *Türk Müziği*, 2(1), 37-58. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1070677>

Giriş

Türklerin ilk zamanlardan beri müzik, şiir, dans hep hayatlarında olmuş ve ibadetler ile şekil almıştır. Eskiden ozan, baksı olarak adlandırılan bu müzik insanları günümüz adet, gelenek, görenek, inanç ayrımlarına göre farklı şekil ve isimlere bürünmüşlerdir. Zâkirlik geleneği eski zamanlardan beri sözlü geleneğe dayalı bir kültür yapısı ile günümüze kadar gelmiştir. Alevi-Bektaşî geleneğinde önemli yeri olan zâkirler bu inanca olan bağlarını koparmadan müzik pratiklerini icra etmektedirler (Tan, 2012; 1). Alevi-Bektaşî inancının bugüne kadar taşınabilip gelmesin önemli rol oynayan zâkirler, görev ve sorumlulukları ile yozlaşmadan ve yok almadan geleneğin kültürün geleceğe aktarılmasında en önemli unsurlardan biridir (Güneş, 2013; 1). “Alevilik, hem döngüsel ayin anlayışına dayalı semah geleneğiyle hem de batını düşünceden kaynağını alan zakirlik geleneği ve müzik üretimleriyle Anadolu kültürel müziğinin günümüze kadar ulaşmış örneklerini içermiştir (Soylu Bağçeci-Şenol Atıcı, 2020; 365)”. Çalışma Alevi-Bektaşî müzik kültüründe icracı konumundaki zâkirlerin cem içinde uyguladıkları müzik eserleri ve eserlerin incelenmesi açısından önemli olup Alevi ve zâkirlik geleneğinin araştırılması, cem içi müzik pratiklerinin ve eserlerinin incelenmesi açısından katkı sağlama amacı gütmektedir.

Alevi İnancı Tarihi

“Alevi” kelime olarak Arapça’da “Ali’ye mensup”, “Ali’ye” ait anlamlarına gelir. Mezhepler Tarihi ve Tasavvuf Edebiyatı’nda ise “Hz. Ali’yi sevmek, saymak ve ona bağlı olmak anlamlarında kullanılmıştır” (Bakır, 2009: 2). Aleviliğin

¹ Sorumlu Yazar: Yüksek lisans öğrencisi, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, Niğde, Türkiye. E-mail: berktugoglu@gmail.com

kökeni Hz.Muhammet'in ölümünden sonra yaşanan olaylara dayandırılmaktadır. Vefatından sonra çıkan halifelik olayları Alevi-Sünni çatışmasının tohumlarını atmıştır (Yaman, 2011: 73). "Alevilik; İslamiyet'in özüdür. Al-i İmran Sûresinin 19. ayeti hükmünce, Allah, 124 bin peygamber ve dört hak kitabın emri üzerine hareket ederler. Allah ve O'nun Rasûlü ve O'nun Ehl-i Beyti'nin yoluna tabidirler" (Uğurlu'dan Akt. Bozkurt, 2009: 16). Alevi inancının kendine özgü yapısı vardır ve bu yapı biçimi yüzyıllardır İslam'dan farklı olduğu görülerek suçlanmış ve ayrımcılık yapılmıştır (Yaman, 211: 217). Alevilikte ki adet ve inançlara yol, süreklilik adı verilir bu inançları birkaç kaynak kitap dışında Alevilikte en üst makamda olan dede veya diğer tecrübeli insanlar tarafından meşk usulü ile öğrenmektedirler (Çalışkan, 2010: 44).

Her mezhep ve dinde farklı inanış ve ritüeller olduğu gibi Alevilikte de bu inançlar ve farklılıklar boy göstermektedir. "Alevilikte temel inançlar üç tanedir. Bu inançlar, Alevi geleneğinde Allah-Muhammet-Ali(On İki İmam) şeklinde ifadesini bulmuştur"(Özdemir, 2014: 175). "Allah-Muhammed-Ali üçlüsünde düğümlenmek suretiyle İslamiyet'e sömürsüz bir derinlik getirmiş ve onu dinin sahibi ve kurucusu olan Hz. Muhammet'in Ehl-i Beyti'ne teslim etmiştir" (Dede'den Akt. Bozkurt, 2009: 25).

İslam'da olduğu gibi Alevi inancında da ilk iman Allah'a inanmak olduğunu görmekteyiz. Bir diğer iman olarak Hz. Muhammet'e imandır. Alevilikte Kur'an'da bahsi geçen bütün peygamberlere iman vardır ve Hz. Muhammet'in de Allah tarafından elçi olarak gönderilmesi Hz. Ali'nin onun soyundan gelmesi Allah-Muhammed-Ali üçlemesinde ikinci konumda olup Alevi edebiyatında da açık bir şekilde bu imanı görebilmekteyiz (Özdemir, 2014: 195). Allah-Muhammet-Ali üçlemesinde üçüncü kısımda yer alan Hz. Ali aslında Aleviler için inanç merkezinin tam ortasıdır ve Aleviler için çok büyük nitelikler taşımaktadır. Allah-Muhammet-Ali üçleme inancından sonra Aleviler için diğer iki inanç merkezlerini ele almak gerekmektedir. Bunlar EhliBeyt ve On iki imam inancıdır. EhliBeyt Hz. Muhammet, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'dan oluşmakta, On İki İmamlar ise EhliBeyt soyunun devamı niteliğinde ki kişilerdir (Yaman, 2011: 222-223). Kur'an'ı Kerim'de de geçtiği gibi her dinin koruyucuları vardır ve Alevi inancına göre Hz. Muhammet'ten sonra dinin koruyucuları EhliBeyt ile beraber On İki İmamlardır (Özdemir, 2014: 209).

Alevilik ve Müzik

Alevi müziği üzerine bu zamana kadar pek çok önemli kişiler tarafından çalışmalar yapılmış ve kaleme alınmıştır.

Bazı araştırmacılar tarafından Alevi müziği 'gizli halk müziği, icra edilen görsel dans olan semah ise 'gizli halk oyunu' olarak adlandırılmaktadır. Uzun zaman gizli bir şekilde icra edilen Alevi müziği tekke müzikleri ile aynı tarz ve şekle sahip fakat kendisine has özellikleri ile farklılık da göstermektedir(Salcı'dan Akt. Özdemir, 2015: 45). Yönetken Alevi-Bektaşî müziğini dini müzik dışında görerek ilahi bir karakter taşımadığını, yapılan müziğin ve semahın din dışı ayrı bir nitelik taşıdığını belirtmiştir (Yönetken'den Akt. Özdemir, 2015: 46). Alevi-Bektaşî müziği ibadetlerinden tarihine, tasavvufundan efsanelerine, isyanlarından inan ve düşünce yapısına kadar bütün bu olguları içerisinde barındıran önce şiirlere sonra müziğe dökülmüş bir ozan edebiyatıdır (Kuşca, 2014: 81). Alevi müziğinin temel içeriğinin Alevi edebiyatı olduğunu söylemek mümkündür.

Bir toplumun yazılı mı yoksa sözlü bir kültür kullandığı, toplumun içerisindeki iletişim ile alakalıdır ve Alevi toplumunun bu kültürlerini sözlü olarak aktardığını söylemek mümkündür (Mustan Dönmez, 2015: 59). Hem Alevi inancı hem de müziği yüzyıllardır daha çok yazılı olarak değil sözlü olarak aktarılan bir miras ve müzik biçimidir. Müzik Alevi inancının ve ibadetinin en önemli boyutudur, gerek dini anlamda gerekse normal hayatta müzik hep bir parça olmuştur (Yaman, 2011: 292). Alevi müziği daha çok sözlü geleneğe dayalı bir kültür olmuştur. Tekke ve kırsal kesimlerde gelişim gösteren Alevi müziği, Alevi geleneğinde yolun ve erkânın anlatıldığı cem törenlerinde bağlama eşliğinde çalınır söylenen nefes, deyiş, mersiye, miraçlama gibi eserler ile üretim sağlamışlardır (Kuşca, 2014: 82). İskender Özdemir, Aleviliğin Yazılmayan Tarihi isimli kitabında Alevi müzik türlerini deyiş, nefes, düvaz-ı imam, mersiye (ağıt), naat (övgü): züfikarname, devriyye, taşlama, şathiyye, nutuk, nevrüziyye, semah, destanlar olarak türlerini belirtmiş ve açıklamıştır (Özdemir, 2014: 270-287);

Bu çalışmada Alevi geleneğinde yapılan cem ritüelinde icra edilen müziklere örnek olarak mersiye, semah, delil uyandırma, on iki hizmet çağrısı ve tevhit eserleri incelenecektir.

“Alevi müzikleri olarak tanımlanan repertuvarın temel ve geleneksel icra mahfili olan cem törenlerinde, geçmiş âşıkların ürünlerinin de içinde olduğu müzik performansı temel unsurlardan birini teşkil etmektedir” (Özdemir’den Akt. Özdemir, 2020: 196). Sözlük anlamı olarak birlik olma, toplanma, kalabalık anlamlarına gelen cem Alevi geleneğinde cemaat ile birlikte yapılan tören ve ayine verilen isimdir (Tunç, 2021: 67). Cem yüzyıllar boyu hizmet ve işlev görmüş bir ibadet biçimidir, cem ibadeti Aleviler tarafından Hak-Muhammed-Ali olarak adlandırılır. Alevilikte en önemli dinsel tören ve ibadet bu Cem ibadetidir. Cem’de esas olan namaz deyişiyle anılan niyazdır, Allah’a yalvarmak ve dua etmektir (Yaman, 2011: 228).

Cem başlamadan önce küsler, dargınlar barıştırılır, kötü işlere karışanlar hak yiyenler, vatan borcu olanlar, hırsızlık yapanlar, haram kazanç sağlayanlar vb. durumlar olan kişiler cem ritüeline giremez. Böylece cem halkı zararlı insanlardan korunmuş olur (Uğurlu’dan Akt. Bozkurt, 2009: 66). Cemlerde okunan dualar ve eserler Türkçedir. Anadili farklı olan Kırmanci ve Zazaca olan Alevi topluluklarında istisnalar görülmektedir. Cemde Şah Hatayi, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, Virani, Nesimi, Yemini, Fuzuli’den yani yedi ulu ozanlar olarak anılan ozanların eserleri icra edilmektedir (Yaman, 2011: 231).

“Cem’de tekrar edilen on iki hizmet dayanağı Kırklar Cemi söylencesinden ileri gelmektedir. Bu yönüyle her bir hizmetin temsili vardır ve bu uygulanan ritüellerde tekrar tekrar bir dizi işleyişle devam eder” (Demirci, 2019: 15). Cem’de yapılan on iki hizmeti İskender Özdemir şu şekilde açıklamıştır, dede (pir), rehber, gözcü, çerağcı (delilci), zakir (âşık baba), süpürgeci, sakka, sofracı (lokmacı), pervane (dışarı gözcüsü), peyik (okuyucu), iznikçi (meydancı), kapıcı (bekçi) şeklinde on iki hizmeti anlatmıştır (Özdemir, 2014: 250-251). Dede’nin önderliğinde yapılan cemde zâkir ve bağlama eşliğinde deyişler çalması ile devam eden ritüel saatlerce devam eder ve müzik ile ceme katılan kişilere daha akılcı kalıcı bilgiler vermek amaçlanmaktadır. Cemde dede ile beraber iletişim içinde olan zâkir cemde ki sırası ile duazı imam, mersiye, deyiş, miraçlama gibi deyiş türlerinden okuyarak hem ceme hem de semaha eşlik etmektedir (Tunç, 2021: 327). Cem ritüelinde zâkirler tarafından icra edilen eserlerin önemli bir kısmı Kur’an-ı Kerim’de ki ayetlerin şiirsel yapısını içinde bulundurmaktadır. Bu bakımdan da bağlamaya ‘telli Kur’an’ söylemi karşımıza çıkmaktadır. Bu da bağlamanın bir çalgı olarak görülmesine neden olmuştur (Güneş, 2014: 64).

Cem Ritüelleri

“Cem, toplanmak, topluluk, toplantı ve cemiyet anlamına gelir. Ayin ise Farsça bir kelime olup, adet, görenek, kanun, töre anlamlarına gelir. Aynı zamanda usul ve ibadet tarzı anlamına da gelir. Cem ayini ise toplantı töresi, cem âdeti, cem töreni, bir araya gelme yolu anlamına gelir”(Fıglalı’dan Akt. Bakır, 2009: 31). Cem ibadetinin kökenine bakıldığı zaman hakkında ilk inanılan ve benimsenen olay Hz. Muhammed ve Hz. Ali arasında yaşandığı inanılan Hz. Muhammed’in Miraç’a çıkmasının ardından yapılan ‘Kırklar Meclisi’ne dayandırılmaktadır (Özkorkmaz, 2011: 61). Alevi topluluklarında müziğinin kullanıldığı en önemli yer ibadethaneleri olan Cem evleridir ve yapılan ibadet ise Cem ibadeti olarak anılmaktadır. Cem’in ilk ortaya çıkışını Hamidullah’tan aktaran Erdal Yıldırım şu şekilde açıklamıştır: Hz. Muhammed Mekke’de İslamiyeti yayarken tepkiler alması üzerine evlerinde gizlice ibadet etmişlerdir. Bu cemaat evi gizli bir cemevi niteliği görmüştür. (Hamidullah’tan Akt. Yıldırım, 2012: 161). Başka bir rivayete göre ise “İslamiyet’ten önce Türklerin kadınlı erkekli toplantılar yaparak buralarda içki içip eğlenmeleri, çalgılar çalıp sema etmelerine dayanmaktadır. Buna göre Türkler İslamiyet’i kabul ettikten sonra bu adetlerini terk etmeyerek onları İslami bir kılığa sokarak cem ayinine dayanak yapmışlardır”(Üzümlü’den Akt. Odabaşı, 2016: 45).

Alevilikte cem yüzyıllar boyu hizmet ve işlev görmüş bir ibadettir. Cem ibadeti Aleviler tarafından Hak-Muhammed-Ali olarak adlandırılır. Alevilikte en önemli dinsel tören ve ibadet bu Cem ibadetidir. Cem’de esas olan namaz deyişiyle anılan niyazdır, Allah’a yalvarmak ve dua etmektir. Perşembeyi cumaya bağlayan akşam cem ibadeti yapılmaktadır. Cem sadece dinsel bir anlamda ibadet değil daha kapsamlı bir işleve sahiptir (Yaman, 2011: 228-229). “Cem Alevi inancına göre peygamberimizin miraç hadisesinde geçen “Kırklar Bezmi’nin her defasında yeniden canlandırılmasıdır” (Melikoff’tan Akt. Yılmaz, 2011: 199). Günümüzde geleneksel cemler yöresel ve bölgesel olarak pek çok farklılık barındırmaktadır. Bu farklılıklar hem eserlerde hem semahlarda hem de cemin işleyişinde görülmektedir. Fakat anlam ve içerik bakımından benzerlik taşımaktadırlar (Yılmaz, 2011: 197).

Zâkirlik Geleneği

“Zâkir kelime anlamı olarak zikreden demektir. Zâkir terimi sadece Alevîlerce kullanılan bir tabir değildir. Rıfâî, Celvetî, Mevlevî gibi diğer tarikatlarda da çalgı ellerinde ezgiyle şiir okuyan dervişler için kullanılmıştır” (Ersal’dan Akt. Tan, 2012: 26). “Zâkir, etimolojik olarak zikir kelimesinden türemiştir. Sözlük anlamı olarak “bir şeyi anmak, hatırlamak” olan bu kavram (zikır) dini literatürde, dil veya kalp yoluyla “Allah’ı anmak ve unutmamak suretiyle gafletten ve nisyandan kurtuluş” anlamında kullanılmaktadır” (Öngören’den Akt. Satır, 2016, 1340). Alevi ayini sırasında sazıyla sözüyle müzik eşliğinde cemdeki insanları coşturan kişiler için kullanılan zâkir kelimesi ayin sırasında okuyanlar ve zikredenler için kullanılmaktadır (Kızal, 2019: 16). Cem de ritüeli yürüten dedeler soy ile ilerleyen bir oluşumken, zâkirler ise soyla alakalı değil tamamen kişisel özelliklerle alakalıdır. En çok kıyaslama alanı olan zâkirlik ve ozanlık tamamen birbirinden farklıdır. Ozanlar bireye ait olan mahlaslarının kullanıldığı durumlarda ozan olabilirler ancak zâkirlik var olan eserleri var olan icra niteliğini sergilediği durumlarda olabilmektedir (Dönmez’den Akt. Kızal, 2019: 15-16). Her millet ve kültürde olduğu Alevi inancından da yazılı ve sözlü kültür ayrımı bulunmaktadır. Alevilikte yazılı kültüre baktığımızda Buyruk ve Hacı Bektaş-ı Veli’nin yazmış olduğu Vilayetname görülmektedir. Ancak son yirmi senede Alevi toplumunda sözlü kültürün daha etkili kullanıldığı görülmektedir (Dönmez, 2008: 61). Alevi inancında sözlü kültürün en üst noktasında bulunan dedelik kurumundan, kültürün aktarılmasında ilerlemesinde dededen sonra zâkirlik gelmektedir. Zâkirlik Aleviler için her zaman kutsal sayılmıştır. İster âşık olsun isterse dede veya bir başkası tarafından yapılsın zâkir her zaman önemli bir konumda bulunmuştur. Yaşanılan sözlü geleneğin en önemli aktarıcılarında olan zâkirler şiirin her halini yaşatan ve taşıyan kişiler olmuşlardır (Özdemir, 2015; 63). Alevi inancında zâkirler ibadetin baştan sonuna kadar önemli belirli bir sıra ile devam etmesinde önemli rol oynamaktadır. Hz. Ali ve Ehl-i beyt inancı etrafında saz ve söz ile birlikte semah dansının birleşmesinde çok etkilidirler (Güneş, 2013; 51). Bilindiği üzere Alevilikte yedi ulu ozan vardır. Zâkirler cem esnasında sözel yaratıcılığın sağlayıcı ve yürütücüsü olan ozanların mısra ve dizelerini söylemektedirler (Dönmez, 2008; 65). Alevi geleneği ve öğretileri Aleviliğe ait kurumlar aracılığıyla sözlü bir gelenek olarak uzun ömürlü bir şekilde kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Bu kurumlar içerisinde bulunan hiyerarşik yapıda en üst kısımda bulunan dedelik ve zâkirlik önemli rol üstlenmektedir. Dede on iki hizmetten pîrlik, zâkir ise yine on iki hizmetten olan zâkirliği (cem müzisyenliği) üstlenmektedir (Dönmez, 2008; 65). Cem ibadetinde cemin düzenli bir biçim eşliğinde ilerlemesini sağlayan zâkir, cemlerde deyiş, duvaz, mersiye, tevhid gibi türleri icra etmesi ile beraber semahı yürüten kişi konumundadır. Zâkirlik postuna oturan kişinin ise o postun bütün sorumluluğunu bilmesi gerekmektedir ve postun ne ifade ettiğini aktarmalı öğretmelidir (Güneş, 2013: 58). Din ve müzik yüzyıllar boyu iç içe olmuştur. Bu ilişki Alevi inancında da açık bir şekilde görülmektedir. Alevilikte yapılan cem ayininde, ikrar törenlerinde müzik her zaman geleneğin parçası olmuştur. Bu inanç sisteminde de saz ve şiirlerle cemi yürütmekte olan ve dededen birincil konumda bulunan kişiye zâkir denmektedir (Satır, 2016; 1341). Alevi inancında yapılan ibadetlerin sonrasında Hz. Hüseyin’in ve yanındakilerin şehit edilişinin müziksel ifadeyle yas tutma amacı ile ağır ve serbest bir müzik yapısında zâkir eşliğinde anılmaktadır (Güneş, 2013: 41). Alevilikte cemlerde en önemli konumda bulunan bağlama muhabbetin kilidi, zâkirin anahtarı, cemin ilerleyişini zâkirle sağlayan bir yapıdadır. Alevilik yüzyıllar boyu sözlü gelenek ile aktarılmış bu yolun ve geleneğin kuşaktan kuşağa gelmesinde zâkir ve bağlama önemli rol üstlenmiştir (Doğan’dan Akt. Kızal, 2019; 17). Alevi toplumlarının dışında bağlama, âşıklık ve müzik performansı Türk toplumu için her alanda önem teşkil etmektedir. İşlevsel sınırları belirlenmiş bir alan içinde bulunsun da, özellikle Alevilik içerisinde müzik, kültürel ve dini hayatın tamamında bulunmaktadır (Özdemir, 2020, 195).

Araştırma Problemi

Bu çalışmada Ankara’nın Kızılay ilçesindeki Can Dostlar Cemevi’nde uygulanan cem ritüellerinde icra edilen eserlerin transkripsiyonun yapılması ve eserlerin makamsal, melodik, ses aralığı, yeden ve usûl açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Ankara’nın Kızılay ilçesinde bulunan Can Dostlar Cemevi’nde yapılan cem ritüelinde icra edilen eserlerden örneklerin makamsal, karar sesi, güçlüsü, melodik, ses aralığı, yeden ve usûl yapıları nasıldır? Şeklinde dir. Araştırmanın alt problemleri şu şekildedir;

- Cem ritüelinde icra edilen eserlerden olan On İki Hizmet Uyandırmanın makamsal, karar sesi, güçlüsü, melodik, ses aralığı, yeden ve usûl özellikleri nasıldır?

- Cem ritüelinde icra edilen eserlerden olan Delil Çağrısının (Duaz-ı İmam) makamsal, karar sesi, güçlüsü, melodik, ses aralığı, yeden ve usûl özellikleri nasıldır?
- Cem ritüelinde icra edilen eserlerden olan Semahın makamsal, karar sesi, güçlüsü, melodik, ses aralığı, yeden ve usûl özellikleri nasıldır?
- Cem ritüelinde icra edilen eserlerden olan Tevhid'in makamsal, karar sesi, güçlüsü, melodik, ses aralığı, yeden ve usûl özellikleri nasıldır?
- Cem ritüelinde icra edilen eserlerden olan Mersiye'nin (matem) makamsal, karar sesi, güçlüsü, melodik, ses aralığı, yeden ve usûl özellikleri nasıldır?

İlgili Literatür

Literatürde Alevilik, zâkirlik, Alevi müziği ile ilgili pek çok tez ve akademik çalışma bulunmaktadır.

Yaman (2011) "Alevilik ve Kızılbaş Tarihi" isimli kitabında, Aleviliği geniş bir çerçevede içinde ele alıp doğuşunda itibaren anlatmıştır. Aleviliğin doğuşu, günümüzde konumu, Avrupa'da Alevilik ve Aleviliğin sorunlarını da dile getirmiştir. Aynı zamanda ise Aleviliğin inanç geleneğini, ibadet yapısını, düşünce yapısı ve Alevilikte edebiyatı konu edinmiş ve anlatılmış bir kitaptır.

Bozkurt (2009) "Günümüz Alevi Dedelerinin Eserlerine Göre Alevilik" başlıklı yüksek lisans tezinde, Aleviliği ve Alevi yaşayış tarzını 1. derece olan Alevi dedelerine danışarak ve onların fikirlerinden yararlanarak yapılmış bir çalışmadır. Aleviliğe dair her şeyi birince ağızdan yani dedelerden, dede soylu insanlardan ve onların yazmış olduğu kitap vs. gibi arşivler yararlanarak tanımlar yapılmış, açıklanmış ve aktarılmış çalışmadır.

Yaker (2011) "Alevilikte Hak, Muhammed, Ali İnancı" başlıklı yüksek tezinde, Alevilikte önemli bir yere sahip olan Hak, Muhammed, Ali inancını Aleviliğin kaynakları olan Menakıbnâmeler, kitap ve deyişlerden yararlanarak üç ana bölümde inceleyerek arasındaki bağ sunulmuştur.

Güneş (2013) "Tokat Yöresi Alevî-Bektâşî İnancında Zâkirlik Geleneği" Tokat yöresindeki Alevi-Bektaşî inancındaki Zâkirlik ele alınmıştır. Zâkirliğin Alevi geleneğindeki ve cemdeki yeri, kurumsal olarak yapısı hakkında bilgiler verilmiştir. Aleviliğin tarihçesi, Anadolu Aleviliği konuları da işlenmiştir. Zâkirlerin yetişme ortamları, kullandıkları çalgılar, icra ortamları ve müziği olan katkıları da ele alınmıştır. Zâkirlerin icra ettikleri müzikleri yöre müzikleri, kullanılan ezgi kalıpları, ses dizileri, ritmik yapı ve melodik yapılar açısından ele alıp incelenmiştir.

Mustan Dönmez (2008) "Alevi Müzik Uyanışı Bağlamında İzmir Limontepe Alevi Göçmenlerinin "Müzik Pratikleri" bu çalışma dört yıl süren alan araştırması, gözlem ve görüşmelere dayanmaktadır. Çalışmada Limontepe Alevi göçmenlerinin müzik pratikleri anlatılmıştır. Aleviliğin tarihsel boyutunu ve süreci ele alarak başlanılan çalışmada genelden öze doğru bir yaklaşımla Alevi müziği incelenmiş daha sonra ise Limontepe Alevi göçmenleri ele alınmıştır. Cem içi ve cem dışı müzikler incelenmiş bağlamanın, kadının, icra ortamının, sözlü kültürün etkisi aktarılmıştır.

Çalışkan (2010) "Alevilikte Dört Kapı Kırk Makam" başlıklı yüksek lisans tezinde, Alevilik ve Kızılbaş inancını çıkışını, geçmişten günümüze geliş sürecini anlatmıştır. Aynı zamanda ise Alevilerin Osmanlı döneminde yaşadığı sıkıntılara da değinen Çalışkan asıl tezin amacı Alevilikte dört kapı kırk makamı Hacı Bektaş ve İmam Cafer-i Sadık buyruklarından yararlanarak karşılaştırma yapılarak incelenmiş bir çalışmadır.

Bakır (2009) "Alevilikte Erkân Ve Düşkünlük" başlıklı yüksek lisans tezinde, Aleviliğin tarihsel yapısından, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi zamanlarından ve Alevi erkân, düşkünlükten bahsedilmiştir. Asıl konusu olan erkân ve düşkünlük konularını ele alarak Alevi kaynaklarından, sosyolojik çalışmalardan ve Alevi dedeleri ile görüşmeler yapılarak Alevilik adına katkı sağlamak amacıyla yapılmış bir çalışmadır.

Yöntem

Çalışma nitel araştırma yöntem ve tekniklerine dayalı alan araştırması süreci ile yürütülmüştür. Bu çalışmada görüşme, gözlem ve döküman analizi tekniklerinden faydalanılmıştır. Araştırma süresi boyunca Can Dostlar Cemevi'nin fotoğrafları çekilmiş, zâkirler ile görüşmeler yapılmış ve yapılan kişisel görüşmeler deşifre edilmiştir. Kayıt altına alınan eserlerin transkripsiyonu yapılmış ve eserler notaya alınmıştır. Verilerin analizinde eserlerin makamsal, karar sesi, güçlüsü, melodik, ses aralığı, yeden ve usûl yapıları çözümlenmiştir. Elde edilen bulgular üzerinden cem törenlerindeki

icra edilen eserlerin makamsal, karar sesi, güçlüsü, melodik, ses aralığı, yeden ve usûl özellikleri ortaya konulmuştur. Çalışmanın evrenini Ankara'da yer alan bütün Cemevleri oluştururken, örneklem Can Dostlar Cemevi olmuştur.

Can Dostlar Cemevi'nden Görüntüler

Foto 1. Can Dostlar Cemevi Zâkirleri

Foto 2. Cem Ayini

Foto 3. Cem Ayini

Foto 4. Cem Ayini

Foto 5. Cem Ayini

Foto 6. Zâkir Ali Yusuf Apaydın

Bulgular ve Yorumlar

Alevi geleneğinin müzikleri ezgi, ritim ve çalgı bakımından topluluklarda farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar yerel kültürün etkileşiminde bulunması ile ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Alevi ozanları olarak adlandırılan zâkirler, kendi yaratıcı ve yöresel geleneğin oluşturduğu biçime göre örnekler sunmaktadır. Bu nedenle her cem riüeli ve Alevi topluluklarında farklı müzik yapılarını görmek mümkündür (Mustan Dönmez, 2015: 56).

Çalışmamızda Ankara Kızılay ilçesindeki Can Dostlar Cemevi'nin cem ritüelinde icra edilen eserler ele alınarak hepsinden örnekler verilmiş ve makamsal, karar sesi, güçlüsü, melodik, ses aralığı, yeden ve usûl yapıları incelenmiştir.

Cem Ritüelinde İcra Edilen Eserlerden Olan On İki Hizmet Çağrılması Makam, Karar Sesi, Yedeni, Güçlüsü, Melodik Ve Usûl Özellikleri

ON İKİ HİZMET ÇAĞRILMASI

Notaya Alan: Berk TUĞOĞLU

SAZ _____

3
Hak tan bi ze ni da___gel di___ Pi rim sa na ha ber___ ol sun Pi rim sa na ha ber___ ol sun

6
Şah tan bi ze na me___gel di___ Mür şî di me ha ber___ ol sun mür şî di me ha ber___ ol sun

9
Kimi o kur ki mi___ya zar ger çek o lan ir fan___dü zer kal leş ge lir ce mi___bo zar

12
göz cü sa na ha ber___ ol sun göz cü sa na ha ber___ ol sun Şey da bül bül ba ğın___is ter

15
Haktan yo lun sa ğın___is ter de lil yan maz ya ğın___is ter De lil ci ye ha ber___ ol sun

18
De lil ci ye ha ber___ ol sun Zâ kir le rin zik ri___saz dır O ku nan ne fe du___a dır

Figür 1. Oniki Hizmet Eseri Notası

21
Hak ka kılı nan ni yaz dır Zâ kir sa na ha ber ol sun Zâ kir sa na ha ber ol sun

24
Her can cem de kardeş ba cı On lar ki gü rü hün na ci Sal man cem de sü pür ge ci

27
Sal man sa na ha ber ol sun sal man sa na ha ber ol sun Bu yo la gi den na ci dir

30
Ha ki ka te va rı cı dır Ce min ki lidi ka pı cı dır Ka pı cı ya ha ber ol sun

33
ka pı cı ya ha ber ol sun Gel gi de lim ta ri ka ta Ku lak ve rin ma ri fe te

36
Ta lip gir miş ha ki ka ta Ta rık cı ya ha ber ol sun ta rık cı ya ha ber olsun

39
Ta e zel den de dik bel li Mu ham med A li nin yo lu Hü se yin e gel di do lu

42
Sak ka sa na ha ber ol sun sak ka sa na ha ber ol sun Gel gi de lim dost ir fa na

Figür 2. Oniki Hizmet Eseri Notası (devamı)

45 Ta vaf e de lim er__ ka na Tek bir ve ril di__ kur ba na Kur ban cı ya ha ber__ ol sun

48 kur ban cı ya ha ber__ ol sun Bu yo la se rin__ ko yan Fi til dir kan dil de__ ya nan

51 Kırk la rın se ma hı__ dö nen Se mah cı ya ha ber__ ol sun se mah cı ya ha ber__ ol sun

54 Hak ku lu na na zar__ ey ler Hak kın ke la mı nı__ söy ler Can lar gel miş na sip__ di ler

57 Pe yik çi ye ha ber__ ol sun pe yik çi ye ha ber__ ol sun Şah Ha ta yim pi re__ gel di

60 Dört ka pı yı sü re__ gel di Ha ki ka te da ra__ gel di İz nik çi ye ha ber__ ol sun

63 iz nik çi ye ha ber__ ol sun SAZ

Figür 3. Oniki Hizmet Eseri Notası (devamı)

Oniki Hizmet Eserinin Müzikal Analizi

On iki Hizmet Çağırılması (Uyandırma)

Makam: Uşşak makamında bestelenmiştir.

Karar Perdesi: Dügah (la) perdesidir.

Güçlüsü: Neva (re)

Yeden: Sol (rast) perdesidir.

Seyri: Çıkıcı seyir özelliğine sahiptir.

Ses Aralığı: En pest ırak (fa diyez), en tiz gerdaniye (sol) sesleri kullanılmıştır.

Usûl: 4/4 sofyan usûlüne sahiptir.

Melodi: Aralık olarak kısa aralığa sahip bir eserdir. Melodi genellikle birbirini tekrar etmektedir.

Cem Ritüelinde İcra Edilen Eserlerden Olan Delil Çağrısının (Duaz-I İmam) Makam, Karar Sesi, Yedeni, Güçlüsü, Melodik Ve Usûl Özellikleri

DELAL (ÇERAĞ) UYANDIRMA (DUAZ-I İMAM)

Notaya Alan: Berk TUĞOĞLU

The musical score is written in staff notation with a key signature of one sharp (F#) and a time signature of 10/8. The melody is composed of eighth and quarter notes, with some rests. The lyrics are written below the staff, aligned with the notes. The score is divided into measures, with measure numbers 5, 9, 13, 17, 21, and 25 indicated at the start of each line.

Saz _____

5
Ev vel baş kan hü da yak tı de li li Mu ham med Mus ta fa yak tı de li li

9
Mu ham med Mus ta fa yak tı de li li Ve li le rin Şa hı Hay da rı ker kar

13
A li yel Mur ta za yak tı de li li A li yel Mur ta za yak tı de li li

17
Ha ti ce tül Küb ra Fa tı ma Zeh ra İ ki hay rın Ni sa yak tı de li li

21
i ki hay rı Ni sa yak tı de li li Ha sa nın aş kı na gir dim mey da na

25
Hü sey ni ker be la yak tı de li li Hü sey ni ker be la yak tı de li li

Figür 4. Delil Uyandırma Eseri Notası

29
İ ma Ca fer i___ mam Ba kı ri Ca fer___ Ka zım Mu sa Rı___ za yak tı de li li___

33
Ka zım Mu sa Rı___ za yak tı de li li___ Mu ham mer Ta ki___ den Hem A li Na ki___

37
Ha san A li As ke ri yak tı de li li___ Ha san A li As ke ri yak tı de li li___

41
Mu ham med Meh di___ ol sa___ hip za___ man E ş i ğ in de ge___ da yak tı de li li___

45
E ş i ğ in de ge___ da yak tı de li li___ Bi li rim g ü na___ hım had den a ş up tur___

49
Hün ka rı ev li___ ya yak tı de li li___ Hün ka rı ev li___ ya yak tı de li li___

53
On iki i mam nur ol du Ş ah Ha ta yi___ On la rı se ven ler yak tı de li li___

57
On la rı se ven ler yak tı de li li___ M ü min m ü s l ü m aç___ tı A li mey da nın___

Figür 5. Delil Uyandırma Eseri Notası (devamı)

61 Yan sîn hak aş kı__ na a yan sîn çe rağ__ Yan sîn hak aş kı__ na a yan sîn çe rağ__

65 Ha ti ce Fa tı__ ma Hay run Ni sa nın__ yan sîn hak aş kı__ na u yan sîn çe rağ__

69 Yan sîn hak şaş kı__ na u yan sîn çe rağ__ Mu ham med A li__ de Nu ra bo yan dı__

73 Ha san Hü se yin den i çen ler kan dı__ Ha san Hü se yin den i çen ler kan dı__

77 Zey nel A bi din__ le Şe ma lar yan dı__ yan sîn hak aş kı__ na u yan sîn çe rağ__

81 yan sîn hak aş kı__ na u yan sîn çe rağ__ Ba kır dan ba ka__ lım Ca fer yo lu na__

85 Mu sa yı Ka zı__ mın gon ca gü lü ne__ Mu sa yı Ka zı__ mın gon ca gü lü ne__

89 Rı za nın ih sa__ nı sa dık ku lu na__ Yan sîn hak aş kı na__ u yan sîn çe rağ__

Figür 6. Delil Uyandırma Eseri Notası (devamı)

93
yan sın hak aş kı__ na u yan sın çe rağ__ Ta ki i le Na__ ki can dan ca nı mız__

97
Ha san A li As ke ri sa dık ya ri mız__ Ha san A li As ke ri sa dık ya ri mız__

101
Mu ham med Meh di__ dir göz de nu ru muz__ yan sın hak aş kı__ na u yan sın çe rağ__

105
yan sın hak aş kı__ na u yan sın çe rağ__ Se yi Sü ley ma__ num zik rim hak i le__

109
Ha ki kat da hak ker va nı çe ki le__ Ha ki kat da hak ker va nı çe ki le__

113
Kı ya met e ka__ dar ya na ya kı la__ Yan sın hak aş kı__ na u yan sın çe rağ__

117
yan sın hak aş kı__ na u yan sın çe rağ__ Nu ru se ma ve t te o ku nur a yet__

121
Hü da nın aş kı__ na yan dı bu de lil__ Hü da nın aş kı__ na yan dı bu de lil__

Figür 7. Delil Uyandırma Eseri Notası (devamı)

125
 Mu ham med Mus ta__ fa me te der ga yet__ İ mam A li aş kı na yan dı bu de lil__

129
 İ mam A li aş kı na yan dı bu de lil__ De lil siz cen ne__ te kim se gi re mez__

133
 De lil yan ma yın ca er kan yü rü mez De lil yan ma yın ca er kan yü rü mez

137
 Cü rüm süz Ta li__ be si tem vu rul maz Ha san Hû se yi__ ne yan dı bu de lil__

141
 Ha san Hû se yi__ ne yan dı bu de lil__ İ mam Zey nel da__ hi zin dan da yak tı__

145
 Mu ham med Ba kır da bu nu ra bak tı__ Mu ham med Ba kır__ da bu nu ra bak tı__

149
 İ mam Ca fer Sa__ dık il mi ne kat tı__ Mu sa yı Ka zı__ ma yan dı bu de lil__

153
 Mu sa yı Ka zı__ ma yan dı bu de lil__ İ mam Rı za dır__ hem i ki gö__ züm__

Figür 8. Delil Uyandırma Eseri Notası (devamı)

Figür 9. Delil Uyandırma Eseri Notası (devamı)

Delil Uyandırma Eserinin Müzikal Analiz

Delal (Çerağ) Uyandırma

Makam: Eser Hicaz makamında bestelenmiştir.

Karar Perdesi: Dügah (la) perdesidir.

Güçlüsü: Neva (re)

Yeden: Sol (rast) perdesidir.

Seyri: Çıkıcı seyir özelliğine sahiptir

Ses Aralığı: En pest ırak (fa diyez), en tiz neva (re) sesleri kullanılmıştır.

Usûl: 10/8 aksak semai usûlüne sahiptir

Melodi: Ses aralığı olarak kısa aralığa sahip bir eserdir. Melodi genellikle birbirini tekrar etmektedir.

Cem Ritüelinde İcra Edilen Eserlerden Olan Semahın Makam, Karar Sesi, Yedeni, Güçlüsü, Melodik Ve Usûl Özellikleri

KIRAT SEMAHI

Notaya Alan: Berk TUĞOĞLU

The musical score for KIRAT SEMAHI is written in 1/8 time, key of D major (one sharp), and 18 measures. The melody is written on a single staff with a treble clef. The lyrics are in Turkish and are written below the staff. The score is divided into two systems of nine measures each.

SAZ _____

4

7

10

12

15

18

Yi ne kır cı lan dı

dağ la rın ba şı öm rüm öm rüm öm rüm öm rüm

öm rüm öm rüm yi ne kır cı lan dı da dağ la rın ba şı

dur ma dan a kı yor da gö zü mün ya şı ne ya man fir gat lı da

Figür 10. Kırat Semahı Eseri Notası

21
k1 ra tın su yu k1 rat bu dağ la rı aş ma lı bu gün

24
SAZ K1 rat k1 rat k1 rat k1 rat

27
k1 rat k1 rat k1 rat SAZ Kır a ta bi nen ler de

30
a lı yor mu rat kır at bu dağ la rı da aş ma lı bu gün

33
SAZ Kır at bu dağ la rı da aş ma lı bu gün

36
SAZ Kır at bu dağ kır at bu dağ la rı aş ma

41
lı bu gün He le nen ni he le nen ni nen ni nen ni dost nen ni

46
Kır at kalk gi de lim bi zim o va ya Kıs me ti miz kıs me ti miz

Figür 11. Kırat Semahı Eseri Notası

51 Ge lir Bah ri Um man dan SAZ_____ na lı nı kes na lı nı kes

56 na lı nı kes kes a man Hey dost hey dost Kır at da gi di yor ba şı

62 du__ man lı He le kal dır gön lün de ki gü__ ma__ nı Se her den son

67 ra ki kuş lık za__ ma__ nı Dos tun el le ri ne düş me li__ bu__ gün

72 He le nen ni nen ni de nen ni he le nen ni nen ni de nen ni_____ SAZ_____ Der viş Mu ham

79 med den pi rim bi__ i__ se yar i le ah tu a man bir__ i__ se

84 Kır at sen de__ kü hey lan lık va__ i__ se Pi rim der ga__ pi rim der ga__

89 hı na düş me li bu gün He le nen ni he le nen ni, nen ni nen ni dost nen ni

Figür 12. Kırat Semahı Eseri Notası

Kırat Semahı Eserinin Müzikal Analizi

Makam: Hüseyini makamında bestelenmiştir.

Karar Perdesi: Dügah (la) perdesidir.

Güçlüsü: Hüseyini (mi)

Yeden: Sol (rast) perdesidir.

Seyri: Çıkıcı-inici seyir özelliğine sahiptir.

Ses Aralığı: En pest irak (fa diyez), en tiz muhayyer (la) sesleri kullanılmıştır.

Usûl: 10/8 aksak semai, fakat eser içerisinde usûl değiştirerek 2/4 nim sofyan usulüne geçmektedir.

Melodi: Eser ağırlama ve yeldirme olmak üzere 2 bölümden oluşmaktadır. Ses aralığı olarak geniş bir aralığa sahiptir.

Cem Ritüelinde İcra Edilen Eserlerden Olan Tevhit'in Makam, Karar Sesi, Yedeni, Güçlüsü, Melodik Ve Usûl Özellikleri

Score

TEVHİT

Notaya Alan: Berk TUĞOĞLU

Saz _____

Ö nū me bir çı gur gel di Bir u cu var sar i çin de

Ab dal lar dük ka nın aç mıs ne a rar san var i çin de Gir dük ka na pa zar ey le

Her sin in dir he zar ey le A ya gü ne na zar ey le Ay Mu ham med nur i cin de

SAZ _____

Ay A li dir hūn Mu ham med A li A li A li A li me det Ay A li dir gün Mu mah med O ku nur sek sen bin a yet

Ba lık lar der ya ya has ret Çar ha dö ner gül i cin de Çar ha dö ner gül i cin de Çar ha dö ner gül i cin de

Fine

Figür 13. Tevhit Eseri Notası

Tevhit Eserinin Müzikal Analizi

Makam: Eser çargah makamında bestelenmiştir.

Karar Perdesi: Çargah (do) perdesidir.

Güçlüsü: Acem (fa)

Yeden: Si (buselik) perdesidir.

Seyri: Çıkıcı seyir özelliğine sahiptir.

Ses Aralığı: En pest buselik (si), en tiz gerdaniye (sol) sesleri kullanılmıştır.

Usûl: 4/4 sofyan usûlüne sahiptir

Melodi: Aralık olarak geniş bir aralığa sahiptir. Melodik olarak zengin bir yapıya sahiptir.

Cem Ritüelinde İcra Edilen Eserlerden Olan Mersiye'nin (Matem Makam, Karar Sesi, Yedeni, Güçlüsü, Melodik Ve Usûl Özellikleri

MATEM (MERSİYE)

Notaya Alan: Berk TUĞOĞLU

The musical score for Matem (Mersiye) is written in 4/4 time. It features a Saz accompaniment and a vocal melody. The lyrics are written below the notes. The score is divided into measures, with measure numbers 6, 12, 18, 24, 30, and 36 indicated at the start of each line.

Lyrics:

Saz _____

Bu gün ma tem gü nü gel di Saz Ah Ha

sa nim vah Hü sey nim Saz Se nin der din bağ

rım del di Se nin der din bağ rım del di

Ah Ha sa nim Şah Hü sey nim Saz

Şe hid düş müş şa hı mer dan Ah Ha sa nim Şah Hü

sey nim Saz

Figür 15. Matem (Mersiye) Eseri Notası

Matem (Mersiye) Eserinin Müzikal Analizi

Makam: Eser uşşak makamında yazılmıştır.

Karar Perdesi: Dügah (la) perdesidir.

Güçlüsü: Neva (re)

Yeden: Sol (rast) perdesidir.

Seyri: Çıkıcı seyir özelliğine sahiptir.

Ses Aralığı: En pest ırak (fa diyez), en tiz gerdaniye (sol) sesleri kullanılmıştır.

Usûl: 2/4 nimsofyan usûlüne sahiptir.

Melodi: Ses aralığı olarak geniş aralığa sahip bir eserdir.

Sonuç

On iki hizmet uyandırma eseri incelendiğinde cemde zâkirlerin ilk icra ettiği eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Eser icra edilirken 12 hizmette olan kişilerin eser eşliğinde görevleri anılarak çağrılmaktadırlar. Eserin Uşşak makamında yazıldığı görülmektedir. Ritim olarak 4/4 sofyan usûlü kullanılmıştır. Ses aralığı olarak eserde en pest ses ırak, en tiz ses ise gerdaniye sesleri olduğu görülmektedir. Çıkıcı seyir karakteristiğine sahiptir. Tam yeden olarak rast sesi kullanılmıştır.

Cemde on iki hizmet uyandırılmasından hemen sonra icra edilen eser olarak görmekteyiz. Allah-Muhammed-Ali inancı delil yani mum eserin ardından dede duası ile yakılmaktadır. Eserin müzikal özelliği diğer eserlerden farklı olarak hicaz makamında olmasıdır. Genellikle icra edilen eserlerin makam yoğunluğu uşşak ve hüseyini makamlarındadır. Ritim olarak 10/8 aksak semai usûlü kullanıldığı görülmektedir. Ses aralığı olarak eserde en pest ses ırak, en tiz ses ise neva sesleri olduğu görülmektedir. Çıkıcı seyir karakteristiğine sahiptir. Tam yeden olarak rast sesi kullanılmıştır.

Yapılan cemde semah Kırat semahı ve yine dertli dertli isimli eserler iki farklı zamanda icra edilmiştir. Çalışmada kırat semahı ele alınıp incelenmiştir. Eser üç farklı bölümden oluşmaktadır. Eser içerisinde iki farklı usûl yapısı kullanılmıştır. İlk olarak normal hızda 10/8 usûlünde başlanıp daha sonra hızlanarak 2/4 nim sofyan usulüne geçiş yapılmış daha sonra da aynı usûlde devam etmiş fakat hızı düşerek eser bitmiştir. Eser hüseyini makamındadır. . Ses aralığı olarak eserde en pest ses ırak, en tiz ses ise muhayyer sesleri olduğu görülmektedir. Çıkıcı-inici seyir karakteristiğine sahiptir. Tam yeden olarak rast sesi kullanılmıştır.

Eser bitiş eserinden önce icra edilmektedir. Eserin usûlü 4/4 sofyan usulüdür. Aralık olarak geniş bir aralığa sahip değildir. Yine diğer eserlerden farklı olarak çargah makamında bestelenmiş bir eserdir. Ses aralığı olarak eserde en pest ses buselik, en tiz ses ise gerdaniye sesleri olduğu görülmektedir. Çıkıcı seyir karakteristiğine sahiptir. Yarım yeden olarak buselik sesi kullanılmıştır.

Cem'de zâkir tarafından icra edilen son eserdir. Hz. Hüseyin'in Kerbela Çölü'nde ki olayına atfen okunmaktadır. Yine eserin makamına baktığımızda uşşak makamında bestelendiği görülmüştür. Ses aralığı olarak eserde en pest ses ırak, en tiz ses ise gerdaniye sesleri olduğu görülmektedir. Çıkıcı seyir karakteristiğine sahiptir. Tam yeden olarak rast sesi kullanılmıştır. Usûl olarak 2/4 nim sofyan usûlünde yazılmış bir eserdir.

Teşekkür

Araştırmam kapsamında yardımlarını esirgemeyen Can Dostlar Cemevi'ndeki büyüklerime teşekkür ederim.

Kaynakça

- Bakır, A. (2009). *Alevilik'te Erkân Ve Düşkünlük*. T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bölümler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Bozkurt, İ. (2009). *Alevî Dedelerinin Eserlerine Göre Alevilik*. T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Çalışkan, S. (2010.) *Alevilik'te Dört Kapı Kırk Makam*. T.C Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Demirci, Ç. (2019). *Bir Kimlik Göstergesi Olarak Alevî Müziği Ve Popülerleşmesi*. T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri.
- Soylu Bağçeci, F.-Şenol Atıcı, M. (2020). Alevilikte İnanç Temelli Müzik Düşüncesinden Kültürel Temsil Odaklı Müzik Algısına: Mersin Cemevi'nde Dönüşümün İzleri. *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Araştırma Dergisi*. Sayı (96)
- Güneş, D. (2013). *Tokat Yöresi Alevî-Bektâşî İnançında Zâkirlik Geleneği*. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi. İstanbul.
- Güneş, D. (2014). Alevî-Bektâşî Kültürel Kimliğinin İfadesinde Müzik, Zâkir Ve Bağlamanın Rolü. *Hünkâr Alevilik Bektâşîlik Akademik Araştırmalar Dergisi*.
- Kızal, F. (2019). *Adana Merkez İlçelerindeki Cemevlerinde Zâkirlik Geleneği*. T.C. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzikoloji Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Niğde.

- Kuşca, S. (2014) *Şah İsmail Hatai'nin Ve Pir Sultan Abdal'ın Nefes Ve Deyişlerinde Mitik Unsurlar*. T.C. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı Karşılaştırmalı Edebiyat Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir.
- Mustan Dönmez B. (2008). *Alevi Müzik Uyanışı Bağlamında İzmir Limontepe Alevi Göçmenlerinin "Müzik Pratikleri"*. T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müzik Bilimleri Anabilim Dalı. Doktora Tezi. İzmir.
- Mustan Dönmez, B. (2015). *Alevi Müzik Uyanışı*. Ankara. Gece Kitaplığı.
- Özkorkmaz, M. (2011). *Alevlerin On İki İmam Algısı*. T.C Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri İslam Mezhepler Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Dicle.
- Özdemir U.U. (2015). *İstanbul Cemevlerinde Yürütülen Zakirlik Hizmetinin, Ritüel, Müzik İcrası Ve Alevi Kimliği Bağlamında İncelenmesi*. T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tasarım Ana Sanat Dalı Sanat Tasarım Doktora Programı. Doktora Tezi. İstanbul.
- Özdemir, E. (2020). Âşıklık Geleneği, Âşık Müziği Ve Alevilik, *Uluslararası Halbilimi Araştırma Dergisi*.
- Satır Ö. C. (2016). Çorum Ve Çevresinde Yaşatılan Zâkirlik Geleneği, *Rast Müzikoloji Dergisi*. Cilt (4), Sayı (3)
- Tan B. (2012), *Cem Zâkirliği Ve Âşık Murtaza Şirin*. T. C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı Türk Halk Bilimi Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Tunç F. N. (2021). *Gaziantep Alevi Kültür Dernekleri Cemevi Ve Serçeşme Cemevinde Cem İbadetleri; Edep-Erkân, Semah Ve Deyişler*. T.C. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Halk Bilimi Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep.
- Yaman, A. (2011). *Alevilik ve Kızılbaşlık Tarihi*(1.Basım). İstanbul. Nokta Kitap.
- Özdemir, İ. (2014). *Aleviliğin Yazılmayan Tarihi* (11. Basım). Ankara. Kripto Basım Yayın Dağıtım
- Yılmaz H. (2011). Geleneksel Cem Uygulamaları Ve Cem Uygulamalarının Kentsel Dönüşümünde Rol Alan Aktörler: Dernek Ve Vakıflar, *Alevilik Araştırmaları Dergisi Cilt (1), Sayı (2)*
- Yıldırım E. (2012). Cemevleri Ve Cemevlerinin Dini Ve Toplumsal Fonksiyonları, *Aibü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, , Cilt (12), Sayı (2)

Alevism and music in Turkish folklore: Analyzing the works performed in Can

Dostlar Djemevi

Abstract

The aim of this study is to reveal the musical practices of Can Dostlar Cemevi, one of the Cemevi of the Alevi tradition in Ankara, and to reveal the music practices by conducting the transcription proces over the performed works. The Works performed by the zakirs in the cem in the Alevi traditions Show differences in terms of region and tradition. In the study, a musical analysis was made under the titles of maqam, decision tone, strong, melodic, vocal range, yeden and usûl of the twelve service calls, burning evidence, semah, tawhid and mourning Works performed in the Can Dostlar Cemevi. In the analyzed works, three different maqams, three different usûl, two different yedens, two different strong and two different decision voices haver been identivied. This study is a qualitative study conducted with observation, documents analysis, literature review and interview techniques.

Keywords: Alevism, Cem, Zakirlik, Musical analysis